

בין זהויות: טראומה ומוסר

יוג'ין למאי במוזיאון לאמנות ישראלית, רמת גן

שי בייטל, אוצר, מתוך הקטלוג המלווה את התערוכה: "...לוחמים החוזרים משדה הקרב נושאים פצעים גופניים ונפשיים. חלקם לא יירפאו לעולם. מעטים משתפים במה שעבר עליהם, אך אחרים נותרים אילמים. חותמים את רגשותיהם. אלה מהם שהפכו לאמנים, חושפים אותנו אל ממדים מחוויית המלחמה. יוג'ין למאי הוא אחד מאמנים אלה.

כחייל, יוג'ין למאי היה צעיר מאוד כשחווה את הקרב על בשרו. כיום הוא אמן פעיל שבסיסו בארצות הברית. שתי עובדות אלה כרוכות זו בזו בקשר עמוק ואפל, והן שזורות בכל יצירותיו המיוחדות, המציגות רשת של עבר והווה, של דיבור ושתיקה, של טקסטים וייצוגים חזותיים, של פצעים והחלמה, של "העצמי" ו"האחר", של הצורך המזכך לתקשר, ושל גבולות התקשורת שאין לחצותם.

בתולדות חייו של למאי אפשר למצוא רמזים למקורה של ההשקפה הזאת. הוא נולד במישיגן בשנות ה-60 של המאה ה-20 למשפחה ערבית-נוצרית גדולה. אביו היה כוהן דת נוצרי ממוצא קנדי, ואמו לבנונית-סורית נוצרייה. הוריו התגיירו, ועמם גם למאי וארבעה-עשר אחיו ואחיותיו. המשפחה עלתה לישראל ב-1973 ונקלטה בקיבוץ שריד. כשהיה בן תשע-עשרה, למאי גויס לצה"ל ושובץ בחטיבת גולני, שלימים מילאה תפקיד מכריע בלחימה בלבנון. בתום שירותו הצבאי עזב לניו יורק, ולאורך הזמן הפך אמן. יצירותיו הן אישיות מאוד ומעוררות זיכרונות, ובה בעת הן חושפות השתקפות אפלה של הסתירות הנפשיות שמניבה חוויית הקרב.

יצירתו של למאי מראה לנו שהעבר עשיר ומורכב גם כשהוא מכוסה בשכבות עבות של צבע כהה. למאי אינו מעוניין להעמיס על הצופה את פרטי עברו ומורכבותו; הוא רוצה שהצופה יראה את התמונה השלמה. הפרטים אינם חשובים. המוקד הוא התוצאה הסופית - פרצופה האפל של המלחמה והשלכותיה המדהדות. מחוותו האמנותית של יוג'ין למאי היא אותה מחווה המשתקפת מתוך פניו ההלומות של חייל בקרב על הבופור, אבל השקפתו היא תולדה של זהותו המורכבת. בעבר היא הניחה לו להיות חייל; היום היא מאפשרת לו, ובעצם כופה עליו, להגשים הן את הצורך להכיר ב"אחר" והן את הצורך לבחון את המוסר ואת חוויית האדם וערכיו האוניברסליים. בקצרה, היא כופה עליו לחפש שפה חדשה ולהשתמש בה: שפת האמנות..."

אוצרים: מאיר אהרונוסון, שי בייטל

התערוכה המוצגת במוזיאון לאמנות ישראלית ברמת גן היא תערוכה העוסקת בטרומה של כמעט כל בית בישראל. שנות המלחמה בלבנון היו שנים שבהן הכול נראה אפור אם לא שחור. פיגועים יומיום. הרוגים, פצועים, ואנחנו לא הבנו למה הם עושים לנו את כל אלה - הרי באנו לעזור. בהתחלה קיבלו אזרחי לבנון את צה"ל בשמחה שתובלה במטחי אורז. החיילים חשו שהנה מדינה קטנה, צפונית אלינו, הופכת להיות ידידה גדולה. למשך כמה שעות אפילו נחתם הסכם שלום. החותם, ראש ממשלת לבנון, לא סיים את היום, והלווייתו נערכה כמה ימים מאוחר יותר. הלווייה הייתה של ראש ממשלת לבנון ושל השלום המיוחל.

יוג'ין למאי, צעיר ישראלי, חייל בגולני, היה בין הלוחמים שנכנסו ללבנון. כמו רבים, חש מחויבות למשימה. אבל בניגוד להם הוא נלחם בארץ אבותיו. אמו, נוצרייה סורית - לבנונית, גדלה בלבנון, וסבו נולד וחי בתבנין, אחד הכפרים שבדרום לבנון שאליהם הגיע יוג'ין כחייל - ככובש. יוג'ין חש את הקושי בכניסה האגרסיבית הזאת לתוך לבנון, תחושות של ישראלי מחד ושל אחד שבאופן כזה או אחר מחובר למקום אותו הוא כובש.

כמו כולם יוג'ין איבד חברים. קרבות לבנון לא היו קרבות קלים. התוצאה הייתה הרבה הרוגים, הרבה יותר פצועים בגוף אבל הכי הרבה פצועי נפש. פצעי הקרב מגלידים עם הזמן וגם זיכרון הנופלים בדרך כלשהי מתעמם. אבל את הנפש, הנפש המיוסרת של החייל, קשה יותר לרפא.

והנה חלפו השנים, יוג'ין עזב לארה"ב, ושם מצא עצמו עוסק באמנות ומגדל משפחה. אבל הזיכרונות, למרות מרחק הזמן והגיאוגרפיה, לעזאזל לא עוזבים. הוא חי איתם כל יום כחלק משגרת חיים רגילה לכאורה. אבל הוא מתחיל להתכתב עם החברים המתים. כותב להם על מה שקורה, על מה שיקרה. כותב ומוחק, מוחק וכותב עד שהבד הופך להיות שחור ובלתי קריא.

הציורים האלה ומייצב של עמודים שעליהם מוצבים פסלונים של חיילים בתנוחות שונות ממלאים את האולם במוזיאון. אבל ראוי לזכור כי התערוכה הזו למרות כל מה שנכתב על ידי עד כאן אינה תערוכת זיכרון. זו אינה תערוכה המנסה לייצר זיכרון של אירוע ספציפי. זו למעשה תערוכה העוסקת בחיים ובמוות ובמה שביניהם - כלומר, בזיכרון הפרטי, בהתחבטות הנפש של כל אחד. באי היכולת למחוק את הטרומה וליישב במקומה אושר. מצב של דור שלם ודורות אחריו.

